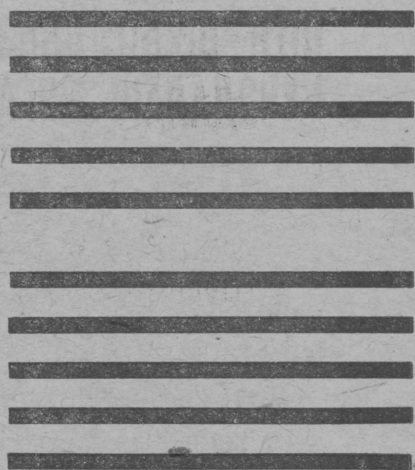

Чыла эл пролэтар-влак, ушныза!

МАРИЙ
УДРАМАШ

Г.П.Б. в Лнгр.

Ц. 1934 г.

Акт № 598

№ 6 ИЙУНЬ 1934

Акшэ 50 ыр.

МАРГОСИЗДАТ ♦ ИОШКАР-ОЛА

МАРИЙ ÆДРАМАШ

МАРГОСИЗДАТ
ЙОШКАР - ОЛА

1934 ий

И У Н Ъ

№ 6

ШÛК ШУДО ДЭНЭ ПАСУ ВРЭДИТЭЛЬ ВАШТАРЭШ КУЧЭДАЛАШ ОРГАНИЗОВАННО ЛЭКТЫНА.

„.. Эн ончычак, пырчан культур-влак, а нунын почэш—тэхник культур-влак тидэ куатлын нёл-талмашкэ пэнгыдын, ўшанлын кайаш тўнгалыт“

Сталин

Шурным сайын ўдэн, сайын ончэн куштымаш—ВКП(б) XVII сйэздын шурно лэктышым нёлталмэ нэргэн пунчалым илышыш пуртымаш лийэш.

Шурно, кыньэ, йытын, пакча саска-йэмыж гыч шÛк шудым жапыштэ эрыктэн налмаш—шурно лэктышым нёлталшашлан кугу йон. Тидэ нэргэн шинчыдымэ ик колхозницат укэ.

Кодшо ийлаштэ кулак тушман-влак тÛрлө шойакым шаркалэн, мэмнан пашалан торэш лийаш точышт.—Шурнышто шÛк кÛрмө дэнэ шурно вож тарвана, вара шурно атыланэн ок кэрт. Шурно тошкалтэш, тылэч молымат ойлыштыч.

Кызыт ындэ нинэ мутлан вэр кодын огыл, кодшо ий шурно, пакча кÛргö гыч шÛк шудо кÛрмаш, тÛрлө тушман дэн (копшангэ, лывэ, шукш...) кучэдалмаш улан илышыш лэкташ кугу йонным кондыш.

Тэний пашам тыгай лозунг дэнэ ышташ пижына. Мландэ ўмбак вочшо шурно ик пырчат арам ыжнэ йом

Шэмэр-влакын илышыштым нёлталшашлан, колхозник влакым уланыш савыршашлан, шурно лэктышым нёлталшаш вэрч уло вий дэнэ кучэдалына.

ШÛк шудо кÛрмө кампаңым сай эртаршашлан кызытак пэш талын йамдылалт шогыман. Колхозницэ-влак тидэ пашаштат кугу вэрым налын шогат. Ёмаштэ шÛк шудо кÛрмө кампаңылан йатыр колхозлаштэ ўдрамаш-влак пэш кугу пашам ыштэн улыт. Тэвэ мутлан „Крэстьянка“ колхозышто колхозницэ-влак ўдэн пытармэ мöнгö викак колхоз правлэньэ дэч шÛк шудо кÛрмө кампаңылан йамдылалтмэ планым йодын

улыт. Тидэ планым кажнэ колхозник дэкэ шуктышаш вэрч кучэдал шогэн улыт. Тарманым ончычак йамдылэн улыт.

Тэний тидэ пашам эшэ сайрак колтышашлан чыла колхозыштат сай йамдылалт шогыман. План уло-укэм, тарман ситышашлыкым тэргэн налшашлан эн талэ ударнице-влакым ойырэн, бригадым ыштыман. Тидэ бригадэ кызытак колхоз иправлэньэ шүк шудо кўрмө кампанылан кузэ йамдылалт шогымо нэргэн, кузэ паша вийым кучылташ шона, бригадэ йыда паша вий сита укэм, тарман йамдэ укэм тэргэн налэш.

Колхознице-влакын посна пакчаштымат ордыжэш кодыман огыл. Ик колхозынат йыранжэ шүк лонгаш йомын ынжэ кий. Кугун пайдам пушо пакча вэрч кредалман. Тидлан лийын иктэ вэсым соцтанасыш үжэдыман, ваш-ваш эскэрэн шогыман.

Тидэ шотышто Мустай й|совет кўргыштө колхознице-влак дэч примэрым налэш кўлэш. Нуно ышкэ пашашт нэргэн тыгэ возат:—сай шурно, ару, кугун пайда пушо пакча вэрч „Максим Горький“ колхоз „Шокшэм“ колхозым, „Шокшэм“ колхоз „Шорык-энгэр“ колхозым соц. танасыш үжыт. Тылэч посна колхоз кўргыштат ўдрамаш-влак ышкэ пакча кўргыштым сай ончэн куштышашлан ваш-ваш соц. танасыш үжэдэн улына.

Шүк шудо кўрмаш шурно лэктыш нөлталшашлан могай кугу улмө нэргэн пырдыж газэтат, агроном, бригадир, учитыл-влакат—чыланат колхознице-влаклан умландарэн шогышт. Ожно шүк шудо кўрмаш „ўдрамаш паша“ маныт ыльэ. Ўдрамаш курымжө мучкө пўгырнэн йырангыштат, парэнгыштат т. моло вэрэат шүкым кўрын илэн. Кызыт шүк шудо кўрмө пала „ўдрамашын“ маншэ иктат лийман огыл. Колхознице-влак дэнэ тōрак пōрйэж-влакат, ырвэзэ-влакат шурным тушман дэч, шүк шудо дэч угаршашлан кучэдал шогыман.

Колхознице-влак! Шүк шудо кўрмашым сай эртаршаш вэрч, трудодэньлан кугу доходым налшаш вэрч уло вий дэнэ кучэдалза.

САЙ ШУРНО ВЭРЧ КУЧЭДАЛМАШКЭ!

Шурным күчүк жапыштэ погэн налмаш—шурно лэктышым нөлтэлэш. Чыла шурным жапыштэ тўрыс, ик пырчым йомдарыдэ, ик арам сатулык шурным локтылдэ погэн налын, йал озанлыкым пэнгьдэмдэна. Рэспубликлан шурно погымо планым тўрыс шукташ йөн лийэш. Паврик заводлан йал озанлык сату пумашат ончыко кайа. Йал озанлыкым социализм корно дэнэ нангайаш кугу польшым ыштэна.

Шурным жапыштэ погэн налмэ дэч посна шурно лэктышым нөлтэлэш, шурно ончымо пашамат сай виктарэн колтыман. Садлан парэнтгым, вож саскам, пакча саскам шүкшак шудо дэч эрыктыман, урыман.

Сдэльшиным, соцсорэвнованьым, ударничэствым, машин кучылтмо, ышкэ пашам шуктымо вэрч посна вуйын шогымым ылышыш утларак пуртэн колтыман.

Чыла колхозлаштат шурно погэн налмэ планым кызытак ыштыман. Колхозникат шурно погэн налмаштэ могай пашам, монарэ ышташыжэ логалэш ончычак шинчэн, йамдылалт шогыжо.

Пытаргышлан ындэ ик-кок шомакым йонгылыш шонышо колхозник-шамыч нэргэнат каласыдэ ок лий. Тэвэ йужо колхозышто—„альэ озым парнья кутыш вэлэ, шудо шондаш кутышат укэ, шурно погэн налэш йамдылалташ альэ шуэш“,—манын шинчышат уло. Тыгэ ойлымо йонгылыш.

Шурно шумым вучэн шинчымэ ок күл. Йал озанлык машинам: шудо солымо, шудо удырымо, тўрэдмэ машинам да мойын кызытак йамдылыман. Иктаж могай ужаш (часть), винтэ мойын йомын гын, кызытак апшатыш нангайэн ыштыктыман.

А. И. Смирнова.

ҚУРАЛМАШТӘ.

Лач вич ий ожно (1929 ийыштә) Смирнов Васлий плугым налын кондэнат, мындыр ош алашажым кычкэн, плугыжым „кузә кураләш“ манын курал ончаш пасуш ләктын. Шыкмамат йал марий-влак шукуышт плугым альә ужын огытул ыльә. Садлан калык лын изижгә-кугужгә, шонгыжгә-самырыкшыгә ышкә пошкудыжын плугдән куралмыжым ончаш погынән шогалын улыт.

„Плуг—тидә имньә вий пытаршә, мэмнан имньә плуг дән куралаш огыл: „Плуг пәш кашым изин нангайа, косильа дән ик кәчә куралшашым плуг дән кум кәчә“ куралаш сита“. „Косильа дәч сайә нимат укә. Мэмнан мыландым куралаш развә плуг йбра“ иктә-вәсышт калык кокла гыч кутурымо шокта.

1934 ий. Шошо ага. * * * „Йошкар-Тумәр“ колхозник-влак куралын нойышо имньыштым изиш шүлалтараш шогалтән улыт. Ышкәшт, куралшә йәнгышт, ик ораш чумыргэнытат, түрлым кутыркалат. Ожнысым воштылын шинчат.

„Шонәтат, кузә ожно косильа дән куралын улыт? Косильа пәш нәлы-с, мый дык нөлдалат ом кәрт дыр“—манын пәләштыш изирак капан марий, Ваньук.

„Да, ожно куралаш эн нәлә паша ыльә. Ожно тый гайәт изи капан йән да ўдрамаш-влак нигәат косильа дән курал ок кәрт ыльә. А кызыт мо? Модын воштылын куралына! Плуг дән кажныжә курал кәрдәш, вий шуко ок күл. Тәвә тачат мә куралмаштә пөрийәнжә коктын вәлә улына, моло луат ик йәнжә чыла ўдрамаш-влак улыт“—манын кужырак чурий-вылышан ош марий, Шабдаров Илья пәләштыш.

„Тәвә вәт илыш кузә ончыко кайа! Вич ий ожно плугым вурсән улыт гын, кызыт косильам шудалыт. Тәвә илән шуына гын, плугжымат трактыр вашталта. Вара тыгәк плугжымат шудалаш тўналына дыр,“ илалшырак кужу капан ватә, Шушпанова Варвара маньә.

Варван пукшымо имнышт йандар, вийан улыт.

САВЭЛЬЭВА ВАРВА 49 ийаш, кнагалан моштыдымо. 1930 ий гыч „У вий“ колхозышто (Токтамыж йал совет) членлан шога. Колхозыш пурмо дэч ончыч ваш мартэ нигунамат кочкашыжэ киндэ ситэн шогэн огыл. Садлан кулак-влак дэнэ кул шот дэн илэн коштын. Колхозыш пурмо дэч вара ижэ ВАРВА каньылэ, ласка илышыш возын. Кызыт ВАРВАН калык гайак ушкалжэ, моло тыгыдэ вольыкшат уло.

ВАРВА 1933 ийлан 190 паша кэчым ыштэн. Тидэ ыштымыжлан 48 пут да 7 крэмга уржам, 19 пут шўлым, 41 пут да 5 крэмга парэнгым налын. Ышкэ вийжэ дэнэ 3 тыгыдэ йочам пукшэн ашна. Колхозышто пашам ударлэ ыштымыжлан кок кана пёлклатын. ВАРВАН сай пашажым ужын, колхозник-влак 1934 ийлан имньэ пукшышылан шогалтышт. Кызыт 7 имным пукша, Варван пукшымо имнышт йандар, вийан улыт.

2-шо Мартыштэ лийшэ колхозник-ўдрамаш ударник-влакын районысо сльот ВАРВАМ облась сльотыш сайлыш.

ВАРВА умбакыжат паша тэмпым душтардэ, паша ышташ тўналам, манын мутым пуыш.

Варва сай ударницэ, колхозын организационно шотшым пэнгыдэмдаш вуйын шога.

М. А.

• Шурным ўдымө мөнгө сай ончэн куштыман! Ончылно тыгай задачэ шога: ўдымө шурным сай ончаш, шўк шудо, тушман дэч аралаш. Шурным, пакча саскам погэн налаш, парэнгэ кўнчаш, кыньэ, йытын кўраш йамдылалт шогаш.

Паша йэнгым, тарманым, имным йамдылза! Машиным кучылташ тунэмза! Кўкшө шурно вэрч кучэдалза. Погэн налмэ годым ик пырчэ шурнат арам ыныж лий.

ПАКЧА САСКАМ САЙ ОНЧЭН КУШТЭНА.

Вүд шавымаш

Пакчаш нёшмым шындымэк вүдым шаваш күлэш. Кэч кунамат лэвэ вүдым шавыман. Ончыл гоч пакчашкэ бочкым шындэн вүдым кэчэш ырыктэн йамдылыман. Вүдым мландэ кэлгын нёрымэшкө, рок вожыш шумэш шаваш күлэш. Вүдым кастэнэ, альэ эрдэнэ эр шавыман. Кэчывалым вүд шавымын пайдажэ пэш шагал. Кэчэ чот ырыктымэ дэнэ шавымэ вүд тунамак йужыш савырнэн, пайдам пудэ **пыта**. Пакча саскалан йүр вүд, адак энэр вүд пэш сай. Тавэ вүдым, памаш вүдым ончылгоч ырыктэн йамдылыман, тугакжэ гын, пэш йүкштө вүдым эскэрэн шавыман, вүд шавымэ годем нёшмым мушкын ынжэ лук. Вүд шаваш лүмын шоктэн вэдрам ыштыман.

Рокым овартэн, пушкыдэмдэн шогыман.

Пакча рок вүдыжгэн шогыжо манын да йуж кошташ пушкыдэмдэн, овартэн шогыман; кэрмыч гай лийын шинчаш эркым пуман огыл. Пакча рок пэшкыдэмэш гын, күртнө шорвондо дэн, катман дэн шалатылын тыгыдэмдыман.

Рокым пу вурган катман дэн пушкыдэмдэн, коштыра шудым эрыктэн шогыман.

Коштыра шудым эрыктымаш

Пакчаштэ коштыра шудым эрэ эрыктэн, күрын шогыман, түрлө шудо вожым, тошто саска вожым сайын эрыкташ күлэш. Эрыктымашым йүр почэш ыштыман. Йырагыштат, йыран корныштат шүк шудо ынжэ лий.

Шуэмдымаш.

Нёшмым пэрвой чүчкыдынрак ўдыман, 1—2 сайпэнгыдэ лышташ лэкмэк уто, мэшайэн шогышо озымым күрын кышкыман. Укэ гын, кушкын, ваш-ваш тукнылаш, шыгырэмдаш тўналмэк кок каналан шукэмдыман. Кэшырым, йошкар ушмэным кум каналанат шуэмдаш лийэш.

Парэнгэ, ковышта, томат иургыштэн, урэн шогымым йоратат. Рокым моштэн ураш күлэш, катман дэн ураш эн сай.

Агроном Иванов.

Пакча саска локтылшо-влак дэн кучэдалман.

Ожно пакча саскам пэш шагал шындат ыльэ. Кызыт ындэ колхозник-влак мыландэ пашам төрлаташ чот пижмэк, пакча саскамат шуко шындаш тўнгалын улыт. Вэт пакча саска мэмнан кочкышнам сайэмда. Садланак колхозник-влак пакча дэч саскажымат кузэ гынат, утларак налаш тыршат.

Тугэ гынат шуко годым, пакча саскам тўрлө осал шукш, копшангэ, лывэ пытарат. Тидлэч посна куштыра шудат лэктышым волта.

Тўрлө шурнын, тўрлө йэмышынат, сасканат шкэнжын тушманжэ уло. Пакча йэмышым тўрлө шукш-копшангэ пытарат. Ик тўрлыжө—йошкар ушмэным, вэсыжэ—рэвым, кумышыжо—шоганым, нылымышыжэ—ковыштам кочкыт. Эн шукужо ковышталан пижыт. Ковышта кочшо шукш, ковыштам чылт пытарэн кэртэш. Нинэ шукш-копшангэ моло йэмышым огыт логал. Моло йэмышын, адак ышканжэ посна тушманжэ уло. Кажнэ шурнын, саскан, йэмышын шуко тўрлө тушманышт лийэш. Иктыжэ вожым нултэн локтылэш, вэсыжэ—вургыжым нулта, кумышыжо—шурным вэлэ кочкэш.

Адак кажнэ шукушыжо, альэ копшангыжэ, кушкын шогымо сэмынышт кочкыт. Ик тўрлы-

жө шукш улмыж годым кочкэш, вэс тўрлыжө—кушкын шумэкшэ кочкэш.

Садлан мыланна нинэ пакча-сэ осал тушман-влак дэн кучэдалман. Нунылан иланаш эрыкым пуыман огыл.

Мэ альэ шукужын пакчам сайын кучэн огына мошто. Мэмнан пакча тич тўрлө куштыра осал шудо чодрала кушкэш. Шыжым ковышта вургэш, парэнгэ шудэш, моло кодшо шудо вургэш, вожэш тўрлө шукш, копшангэ, лывэ муно-влак кодыт. Нуно шошым адак тырлат, тўлат.

Тидым чыла шот дэн, жапыштыжэ пытарэт гын, пакчацтэ шукш-копшангэ тўлэн оккэрт. Адак пакча саскажым жапыштэ шындэн мошташ кўлэш.

Садлан пакчаштэ ик куштыра шудымат кодыман огыл. Йыранг йандар лийышт ман мый пакча саска коклаштэ куштыра шудым, лэкмэ сэмынак сомылэн кышкэм. Тэлылан пакчам эрэ курал кодэм. Куралат гын, мыландэш шылын вочшо шукш-копшангэ, лывэ, чыла кылмэн колат.

Адак пакча тушман-влакын муно киймэ вэрышкышт ломыжым шавэм гын, мунышт локтылалтэш, тушман-влак огыт иланэ.

Смирнова.

ЎДЫР-ВЛАК.

Какшан сэр. Олык тёр.
Карышэ карымым тый от
кол,

У сава гыч пыл кавашкэ
Төрүштыл модэш кэчэ йол.
Олык лопка—чылтак стэп!
Шудо шочын—эй, калтак!
Комбо-шамыч ок койэп,
Тарвэналыт солшо-влак.
Эн ончылно Ош Сэмон.
Шудылыкышто тудо он:
Кап-кыл лёза,
Кыд-йол таза,
Чонэш пижэш койшыжат,
Луан огыл йылмыжат,
Пашалан гын, пэш кожмак.
„Окмак огыл“—
Манылдалыт ўдыр-влак.
Ўдыр-шамыч—сылнэ калык!
Шўргышт чэвэр—чылт сан-
тал!

Лэктын возо ик касалык,
Бригадир, шотыш нал.
Ўдыр-шамыч, мом ойлаш,
Кэртыт улмаш пашалан.
Сынышт-кунышт ончалаш
Кэлшалэш дыр чылалан:
Майра ошо, Тайра шэмэ,
Чылт окса гай Оксина,
А Натальэ—косатальэ,
Талэ, пачэ Тачана.
Ўдыр-шамыч, соцтанас,
Тўнгална гын, кэтынас!—
Кычкыральэ Ош Сэмон,
Пош гай шўла тудын он.—
„Солалтыза савадам,
Ида локтыл калакдам!
Шуанвондыш шуына,
Какшан сэрэш канэна!“

Кыжик-кожик, кыжик-ко-
жик!

Кожж, кожж, кожж!
Йыжж-йышт, йыжж-йышт!
Чожж, чождж, чождж!
Олыкышто пэшақ сай,
Шудо тутлын ўпшалтэш.
Вурыс сава, шўшкэн кай,
Кыд-йол ышкак нўлталтэш.
Ончыч кайа Тачана,
Почэш покта Оксина.

Тайра дэнэ Майралан
Кодман огыл шэнгалан...
А Натальэ пэшақ талын
Лупшэ, тава саваж дэн.
Сэмон, нуным ончалын,
Шона ышкэ ораж дэн:
„Тўжвач ончаш, кутыраш,
Чылан улыт пэш мотор.
Кузэ палаш, ойыраш,
Кўжў пого, кўжў тор“
Сэмон савам шўпшылэш,
Важык кумдык виш лийэш...
„Сэмон, тыйэ мом тўчэт?
Мыйын йолэм мо пўчнэт?“—
Воштылальэ да, Натальэ
Бригадирым шыр ончалыэ.
„Сава ишкэм лушкэн лек-
тын.

Солаш ок лий нимо сэмын.
Ачалэнжэ мый ом кэрт,
Могай уло гын сэкрэт?“
Сэмон, кыдшым шуйалтальэ,
Савам нальэ, савыркалыш,
Тыжэч-тужэч ис пэркалыш,
Солэн ончыш, солалтальэ,
Вара маньэ:
„Ну, Натальэ,
Чылт антальэ
Тыйын сават.
Ачат
Шындыжэ вэс савам,
Тиндэн нойэт так арам“
Наталь шўла кэлгыч нэлын,
Пўйто, кийэн вэл кыньэлын...
Ончал колта гын Сэмон,
Оваргалын ўдыр он,
Шинчаж онча йўлалтэн,
Шўмыш воштэқ витарэн.
„Сэмон...
Тый...

Лач пашатым вэл шонэт.
Мый...
Йўра...
Тый улат бригадир...
Ок шу мо
Кэч иккана ончалмэт?
Молан улат тыгай ир?
Иктат тышкэ огэш тол,
Мэмнам шопкэ шойышта,
Кэч тыжакын мутэм кол:

„Мыйым шүмэм нойыкта..“
Эй, бригадир тый, Сэмон,
Кушто кызыт тыйын чон!
Вуй үмбалнэ, кид копаштэ,
Альэ иктаж йол парняштэ?
Утлаш йөсө үдыр дэч,
Тларакшэ кудыр дэч.
Эй, Сэмон, мом ыштэт,
Кишкэ войзын кидышкэт?...
Шопкэ
Ок шого шыпкэ,
Шопкэ лышташ—
Үдырлан йолташ:
Мура шыргэ,
Чарныдэ...

* * *
Кэчэ пэлга. Жап эрта.
Эр
Кэчываллан энэрта.
Пүжалт пытэн Тачана,
Нойэн шуын Оксина.
„Шуан вондо кужак ко-
дын?—
Пэлэштальэ Оксий йодын.—
„Чачу, ончо. Какшан сэрыш
Каныдэак шуынна,
Шичшаш ындэ үмыл вэрыш.
Кушто улыт молына?“
Ончал колтат йырым-ваш
Оксина дэн Тачана:
Мо тыгайэ лийтымаш,
Мэ мызарын солэна?
Кушко лийын Майра?
Кужак йомын Тайра?
Сэмо-о-он!
Тайра-а-а!
Майра-а-а!
Йүк пушо укэ.
Вожылын шопкэ.
Сэмон бригадир,
Олыкысо командир,
Паша годым йогэш кодын,
Үдыр дэнэ кутырэн,
Тынар жапым эртарэн.
Сай огыл, вожылмаш!
Огэш кэлшэ тыгэ ышташ—
— Сэмо-о-он!

* * *
Шыдэшка Тачана,
Өпкөла Оксина:
„Мэ солэна нойымэш,
Нуно канат үмылэш“.
Шуанвондыш мийэн шуыт,
Тайрам, Майрам нуно ужыт.
Шуан вондо шу йүмалнэ,

Чока шудо пун үмбалнэ
Кийат нуно каналтэн,
Могырыштым шыратэн.
„Молан тыгэ кийэда?
Паша годым малэда?“
— „Мэмнан тыгайэ урок,
Шуанвондэш—
Канаш срок.

Мэ
Ончык лэкташ она төчө,
Уто пай дэн она лөчө.
Тэ ударник лийнэда,
Прэмийым нэлнэда“.—
Тайра, Майра васарат
Тачана дэн каргашат.
Тайрам, Майрам тунык-
таш—

Чодырканым ылыжташ...
„Тидэ мэмнан сомол мо?
Тэ улыда комсомол!
Кө йолагай кө кожмак,
Төрлатыза тэ ышкак.
Мэ
Йэнг вашакым она нуло,
Мэмнан паша вэсэ уло.
Миза, кайза,
Кутырза,
Уна койэш Сэмонда,
Чытыза,
Сай увэрым вэт конда;
Тэмдам
Ончыч шогышым ышта,
Мэлнам
Команым күэштыкта,
Муно-лийэш үян
Чаплэ лийэш сүсан..“
Огэш чытэ Тачана,
Сырэн колта Оксина,
Сэмон дэкэ коктынат
Писын-писын ошкэдат...

* * *
Тачана каласа:
Ну, Сэмон,
Тый от ул аза,
Тый улат бригадир,
Комсомольэтс командир!
Садлан
Тыгэ тыйэ чот тыршэт,
Вольык вэкэ
Чурий дэнэ савырнэт?
Тыгэ шуктэт партий ойым,
Тыгэ тэмэт паша планым,
Тыгэ ыштэт сай колхозым,
Колхозникым уланым?
Тэвэ тыйын сотстагас!

Ну,
 Мут лийэш тачэ кас!..
 Савырна Тачана,
 Огэш код Оксина,
 Сава йүк йонгалтэш,
 Шудо йөрлаш тунгалэш.
 Тэвэ могай Тачана,
 Кузэ шудым савыра.
 Почэш ок код Оксина,
 Корныж тугак йытыра.
 Йүла, шолэш
 Сэмон шүм,
 Ындэ шүэш
 Бригадэ лүм,
 Почкалтарат, тидэ раш:
 Солшаш уло кугу вэр,
 Вэс могыр гыч ончалаш,
 Наталь шүргө пэш чэвэр...
 Сэмон сава чот йолга,
 Вүдла шудышто йога.
 А Натальэ?
 Чытэ альэ,
 Лийэш палэ вашкэ,
 Чараш лэктыт йэшкэ.
 Натальын кочажэ,
 Тоштын косажэ,
 Мүндүрнө коштэш,
 Тайга мурым колыштэш...
 Натальын ачажэ—
 Колхоз кладовшик...
 Тудын пашажэ
 Вашкэ лийэш „пшик!“
 Арам огыл рэвкомисэ,—
 Вуйлатышыж пэшак писэ,—
 Кычалэш кок арньа,
 Кушко йомын лу пөрньа?
 Эй, пөрньа! Пөрньа мо?
 Мэ тугайлан орна мо?
 Уржа-ок ситэ кумло пут,
 Тэвэ тушто улэ мут!

* * *
 Öрын Тачана.
 „Колышт, Оксина,
 Сэмоным мом ышташ?
 Кушко ончыч каласаш,
 Комсомол линий дэн,
 Альэ колхоз правльэн
 Тидым тэргыман?
 Ала партгрупплан шижтар-
 ман?“

Оксий онча Тачанам,
 Пуйто,
 Ужын огыл нигунам.
 „Чачу, ала чыталтэт,
 Сэмон дэнэ, йолташ сэмын,
 Тыжак сайын мутланэт.
 Ужат, тудо чылт ошэмын...“

— „Ок лий, Оксий,
 Огэш шуто мыйын вий:
 Кузэ тойэм мый тыгайым,
 Чыташ ок лий йолагайым.
 Мый Сэмоным чаманэм,
 Тугэ огыл йоратэм.
 Но мэр паша шэргырак,
 Колхоз илыш күшнырак...
 Оксина тый улат
 Чын комсомол...
 Сэмоным муат,
 Кычал тол...
 Чытэ—коктын кайэна,
 Коктын вашкэ сэнэна:
 Сэмон лийэш мэмнан.
 А Натальэ—косатальэ.
 Тудым вожгэ куклыман.
 А Тайра дэн Майра
 Пэш пычкэмыш улыт альэ.
 Шинчаштышт тўтыра...
 Нуным күлэш туныкташ.
 Сото *) кэчым ончыкташ.
 Сэмон, ау! Тол вашкэ!..
 Лэкташ күлэш пашашкэ...

* * *
 Сава адак савалта.
 Шудым пүчкын шүшкалта.
 Эн ончылно Сэмон,
 Шудылкышто адак он.
 Тудын почэш Тачана.
 Шуын мийа Оксина.
 А Майра дэн Тайралан
 Кузэ кодман шэнгалан!
 Ик Натальын укэ йүк.
 Тудо лийын ындэ шүк.
 Кас.

* * *
 Какшан вэлнэ кара каршэ.
 Сава йүкым тый от кол
 Какшан арыкын тураштэ
 Шывэ—шова коштэш кол.
 Олык воктэн ошкылалыт,
 Ныл үдыр дэн ик качэ.
 Ольян гына мутланалыт.
 Нойэн улыт нуно тачэ,
 Паша лийын тўрлыжат;
 Шудо йатырак солалтын.
 Кулак тушман үдырат
 Тачэ чараш лукталтын.
 „Сэмон, тый лийат брига-
 дир.“

Комсомольэтс командир.
 Мыйэ тыйым йоратэм,
 А тидэ пашатшэ нэргэн
 Күлэш вэрэш пэлэштэм“,
 Манын ойла Тачана.
 „Тыгак“, манэш Оксина.

*) Сато—волгыдо

*Социалист строитэльдэтын чыла участ-
кыжат үдрамаш пашам ыштэн шога.*

Кугоньэрова йолташ

КУЛЬТУР ФРОНТЫШТО ТАЛЫН КУЧЭДАЛЭШ.

Кугоньэрова йолташ ышкэжэ самырык гынат, культур фронтышто пашам ударнын ышта. Тудлан ындэ 18 ий тэмэ. Комсомолышто 4 ий шога. Тудо комсомол билэтым арам ок кучо. Комсомол кўштымө дирэktivым ылышыш пурташ уло вийым пыштэн кучэдалэш. Пашаштэ соцтангас дэн ударничэст-вын куго польшылыкшым пэш раш умлэн, ылышыш пурташ кучэдал толэш. Кугоньэрова Йошкар-Ола I-шэ ст. школышто туныктышылан шога. Ышкэ үмбақыжэ 52 изэ рвэзэ-влакым туныкташ налын. Пашам ударнын ыштэн, комунист воспита-ным ылышыш пурташ талын тырша. Группышто тунэмшэ-влак ышкэ коклаштышт соцтангас договорым ыштэныт, группо дэн группо тангасат. Сандэнак вэт группышто нэуд улыжат 2,6% вэлэ. Тунэмшэ-влак коклаштэ Кугоньэрова вуйлатымэ почэш дисциплин пэш сай организатлымэ, прогулым йөршэш пыта-рымэ. Адак рвэзэ-влагат тунэмаштэ качэствэ нөлталшаш вэрч активнэ кучэдалыт. Кугоньэрова туныктышо йолташ дэнэ соц-тангас договорым ыштэн. Соцтангас договор ылышыш кузэ пур-талт толэш ваш-ваш туныктышо йолташ дэнэ провэркым ор-ганизатлэн шогат. Уроклан Кугоньэрова ныгунамат йамдылыдэ ок мий. Конспэкт, план эрэ тудын кидыштыжэ. Кизыт 1 май пайрам лүмэш Кугоньэрова йолташ октябрат-влак коклаштэ пионьэрыш пуаш 17 йэнгым йамдылэн шогэн. Пионьэрыш ту-нэмаштэ эн сай ударник-влакым йамдылэн. Кизыт нунын дэнэ посна бэсэдэ, посна заньатэ эртаралтэш. Кугоньэрова па-шаштэ ударнын ыштымыжлан қок кана пөлөкклалтын. Ик ка-нажым ГорРОНО 150 тэнгэм, а вэсканажэ облась туныктышо ударник сльот тудын пашаштэ ударнын ыштымыжым аклэн 200 тэнгэ да ударник грамот дэнэ пөлөкым пуэн. Моло ту-ныктышо-влагланат Кугоньэрова йолташ гай культур фрон-тышто талын кучэдалман.

Эткна.

Афанасйэва й.

ПАШАМ САЙ ЫШТА.

Афанасйэва йолташ Йошкар-Ола ўдрамаш кид пашалан тунэмме мастэрскойышто ындэ 4 ий лийэш вуйлатышылан шога. Партий члэныштэ 1919 ий гыч шога. Марий ўдрамаш кокла гыч эн пэрвой партийыш пурышо улэш манаш лийэш. Тудо партий билэтым арам нумал ок кошт. Пашам образцово шындаш уло вийым пыштэн толэш. 4 ий коклаштэ кид пашалан 78 марий ўдрамаш тунэмын лэктыныт. Афанасйэва йолташ тунэмшэ-влак коклаштэ авторитэтан йэнг. Школ гыч тунэмын лэкшэ-влак кизытат пашаштэ йодмашым возэн колтат, Афанасйэва нунын дэнэ кылым кучэн шога. Паша учот Афанасйэва йолташын пашаштыжэ эн куго вэрым налын шога. Афанасйэва кажнэ тунэмшын пашаштыжэ төрсылыкым пэш раш шинчэн шога. 4 ий коклаштэ производство пашам кузэ ыштэн, пашаштэ могай ситыдымаш лийын, днэвникшэ уло. Кизытат пашаштэ учотым кажнэ кэчын ышта. 4 ий коклаштэ мастэрской производство планым эрэ түрыс тэмэн толын. Пашаштэ тудо лачым ышта, тунэмшэ-влак пэш йōратат. Тунэмшэ-влак коклаштэ соцтангас дэн ударничествэ кумдан шаралтын. Ударник-влак кэчын кушкыт. Тэвэ Николайэва, Константинова тунэмме пашаштэ эн сай образэцым ончыктэн шогат, сай отмэткым налэдат. Афанасйэван производство пашаш конкретнын пижын толмо дэнэ производствышто бракым йōршэш пытарымэ, дисциплинэ пэнгыдэ, прогул укэ, тунэмшэ-влак производство пашаштат, тунэммаштат качэствым нōлталаш вэрч кучэдал шогат. Тыгэ комунистка Афанасйэва ударнын производствышто пашам ыштэн шога.

Этка. П.

ПАРТИЙ ЫШКЭ РАДАМЖЫМ ЭРЫКТА.

Комунист партий жапын-жапын ышкэ радамжым эрыктэн шога. Тидын дэнэ тудо Владимир Ильич Лэнин ончыктэн кодымыжым шукта.

Комунист партий радам йандар, ик шонымашан, күртнө гай дисциплинан лийжэ, кажнэ комунист пэнггэдэ, уло вийжым соц. строителствын пушо, пролетар рэволютсо вэрч кучедал шогышо, политик шотышто шинчэн шогышо лийжэ манын Владимир Ильич эскэрэн шогэн.

Партий радам кажнэ ийын пэш чот кушкын шога. Кызыт жапыштэ вуйгэжэ члэнгэ кандидаттэ пырля налаш гын, партий радамыштэ 3.200.000 йэн шотлалтэш. Эн талэ пашазе, ударник, ударницэ, ончыл колхоз члэн-влак дэнэ партий радам кушкын мийа.

Тугэ гынат, партийыш массэ дэнэ пуртымо годым, кон-Фэрэнсий, сьют годым да монь түшкан пуртымо дэнэ адак вэрлаштэ сайын тэргыдэ пуртылмылан лийын, партий радамыш йот элэмэнт-влакат шүшкылтыныт.

Тидэ пэш раш, партийыш йот йэн-влак пурэн тэмыт гын тыгай партий шэмэрын йодмыжым шуктэн шогэн ок кэрт.

Садлан ВКП(б) Рүдө Комитэт дэн Рүдө Контроль Комисын йанварыштэ пырля лийшэ плэнумышт 1933 ийыштэ партий радамым йот элэмэнт-влак дэч эрыкташ пунчалэ.

Партий гыч тыгай комунист-влак эрыкталтыт:

1). партийыш олталмэ корно дэнэ пурэн, партий радамым шүкташ төчышө-влак;

2). партийым олталэн илышэ, ышкэныштын чын тыршымыштым шылтэн шогышо да „партий вэрч улына“ манмэ шойа мутышт дэнэ авыралтын, чынжэ дэнэ партий политикым күрлаш төчышө двурушник-влак;

3). партий дэн кугыжанышын күртнө гай дисциплиныжым виш да шолып пудыртышо, партий дэн правительствын пунчалжым шуктыдымо-влак, партийын пунчалжэ дэн ыштышаш планышт-влакым „ыштэн шуктэн кэртшашлык огыл“ манушаныдымэ-влакым;

4). буржуаз элэмэнт дэнэ кушкын ушнышо пэрэрождэнэц-

влак, пашаштэ клас тушман ваштарэш кучэдалаш тыршыдымэ, пашаштэ кулак элэмэнт, рвач, його, вор да мэр собствэныс шолыштшо-влак ваштарэш кучэдалдымэ-влак;

5.) карйэрист, шкурник да бӯрократыш савырнышэ элэмэнт-влак, партийыштэ шсгымыштым да Совет кугыжанышлан служымым ышкэ коваштыштым аралышаш вэрч йондарышэ-влак, массэ дэч кӯрылтшө да пашазэ дэн крэстйанын кӯлэшлыкшэ дэн йодышыжым ончыдымо-влак;

6). мораль шотышто пужлышо, ышкэ койшышт партийын чапшым волтышо, партий знäмым амыртышэ-влак.

Партий радамыштэ тыгай комунист-влакат йатыр улыт: ўшанлэ улыт, ышкэ ўшалыкыштым пашаштэ — производствышто, колхозышто — ончыктэн шогат, но комунист партий члэнлан кӯлэш эн элэмэнтарнэ политик шинчымашым, партийын програмжым, уставым, эн кӯлэш пунчалмутшым палэн налын шуктэн огыт ул. Рӯдө Комитэт дэнэ Рӯдө Контроль Комис партий эрыктымэ годым тыгай комунист-влакым политик шотышто туныктэн, нуным сайын йамдылэн шукташлан лийын, партий кандидатыш кусараш тэмлат. Ик ий гыч ышкэ политик шинчымашыштым партий члэнлан кӯлэш нарэ кӯзык-тэн шуктышым, мөнгэш партий члэныш пуртыман.

Партий кандидат-влак коклаштат кандидатлан кӯлэшлык элэмэнтарнэ шинчыдымэ, альэ тайнышт шогышо-влакым кандидат разрадыш кусаралтыт.

Краснова Марйа

партий радам эрыктымаштэ.

Обисполком йачэйкын виш погынымашэшыжэ 4 йуньышто 7 шагат кастэнэ Краснова Марйа партий эрыктымашым эрта. Калык зал тичак погынэн улыт.

Эрыктышэ облась комис вуйлатышэ Калмыков йолташ Чуваш рэспублик СНК пэлэнсэ парторганизаций эрыктымаштэ ситыдымаш факт дэнэ тунгалэш. Самокритик йөратыдымаш тэндан обласьыштат уло. Тушто ситыдымашым чараш лукмаштэ

ойлышт гын, тыштэ тыгай койыш лийман огыл. Самокритикым чот шарман, маньэ Калмыков йолташ.

Тидэ ой дэч вара Краснова Марьялан мутым пуышт.

Марья изишак аптыранымыла лийын, ышкэ автобиографийжым ойлаш тўнальэ;

— ВКП(б) радамыштэ 1925 ий гыч члэнлан шогэм. Йошкар-Ола район ик марда крэсйан йэшэш шочынам. 1919 ий мартэ йал озанлыкыштэ, 1919 ийыштэ йал советыштэ пашамыштэнам. Вара пэдагогичэский курсыш тунэмаш пурышым, но курсым пытараш ыш воч. Тудлэч вара дошкольно курсышто тунэм лэкмэм мөнгө, Морко йоча сатыштэ пашамыштэнам. Пытартыш жаплаштэ Обисполкомышто ўдрамаш пөлкаштэ, кизыт Обик инструктырлан шогэм.

— Қолхоз-влакым большевик колхозыш, колхозник-влакым уланыш савыраш, манмэ лозунгым кузэ умылэт, умландарэн пу манмылан, Краснова раш вашмутым каласэн ыш мошто.

— Ышкэ ыштымэ пашаштэт пашам кузэ молэмдэнат?

— Паша молэмдымаштэ пэнгыдын йодмашым шындэн омыл. Моло йолташ-влак—Макаров, Пышкало паша ышташ кўлэш нарэ огыт полшо.

— ЦИК дэн СНК ваш кэлшымашым умылэт?

— Раш ом палэ.

— ССРУ-ышкэ кунар Рэспублик пура?

— 6 ала 7 Рэспублик.

— Кузэ тэхникым кидыш налат?

— Лушкыдын.

— Кө дэнэ соцтангасэт?

— Соцтангасымашэм укэ? Обисполкомыштыжат соцтангасымаш пэш лушкыдо.

— Краснова йолташ 17 партсйезд пунчал-влакым альэ мартэат кўлэш сэмын тунэмын огыл.

Эрыктымэ облась комис вуйлатышэ Калмыков йол. Краснова йолташлан тыгэ каласэн пуш:

— Краснова йолташ политик шотышто чылт грамотны-йак огыл. Тудлан политик шотым тўнэмашыжэ чыла условий лийын. Ончыкыжо Краснова йолташ ышкэ шинчымашыжым шукэмдышашлан лийын, чот тыршашыжэ возэш. Тудо партиейэш кодэш.

ВЭСКАНАЛАН УРОК.

Кызыт гына погынымаш пэтырныш. Район гыч толшо ўдрамаш аныклымэ кассэ нэргэн мутланыш.

— Уто оксам аныклымэ кассыш пышташ күлэш. Мөнгыштө оксам киктымэ дэнэ нимогай пайда укэ. Тушко пыштэт гын, процент кушкэш, вэс могырым түрлө зийан лиймэ дэч ўшан вэрыштэ кийа. Тыйын оксат оборотышто лийэшат, кугужанышланат кугу пайда лийэш,—маньэ.

Тудын ойлымо годым пэш шып колышт шинчышт, кидымат чылан нөлтышт. Погынымашым пытарэн, доклад ыштышэ ўдрамаш лэктын кайыш. Тудын тупшо эшэ йомын ыш шу, умылдымырак ватэ-шамыч тототлаш, лүшкаш тўнгальычат: „кушто мэмнан уто оксанажэ лийэш. Ышкэндын уто оксат уло гын пыштэ, мом мылана ойлэт. Оксана лийэш гын, пышташыжэ она өр. Тугэ улдэ мо, пышташ кунам вэрым от му. Рокышкат күнчэн пыштэт, иктаж могай лончышкат пышташ лийэш. Пэш күлэш гын, конга помышкат шуралтэт.

Тугэ манмэ мыйын шүмэм пүтыральэ.

— Мыланэм мутым пуза, тыланда ышкэ нэргэнэм ойлэн пуэм. Тыланда ала йомакла тучэш гынат, тидэ чын, мый тидым ужынам, манам. Колхозыш пурмэм дэч ончыч кузэ нужнан илмэм ышкэат шинчэда. Иктэ ок ситэ, вэсэ ок ситэ, парым гыч нигунамат лэктын кэрташ ок лий ыльэ. Сэмонлан йўаш гына пу ыльэ. Изиш оксажэ уло гын—аракалан. Ок ситэ гын, ара. Араш ок му гын, погынэн, пыштэнат йўт. Тыйын кумыр, кокыр улэтым шижэ гын йыгылэн налын, йўн пытара. Пэш начар илалтын. Тэвэ кум шочшо дэнэ кодын 8 ий годсэк марий дэч посна илэм. Кугурак ўдырэм, Анушлан 7 ий ыльэ, вэс кокытышт эшэ изирак ильыч, Аныклымэ кассэ нэргэн колалтынат огыл. Тунам могай окса,ышкалан кучылташат укэ. Кызыт гын, ындэ чылт вэсэ. Шочшэм-шамыч кугу улыт. Анамлан тэвэ ындэ 15 ий тэмэ. Вара колхоз почылто, йөра эшэ колхозыш пурышна. Ожно ушкалэм укэ ыльэ, колхозыш пурмо мөнгө колхоз пукшаш ушкалым пуш. Тудо пырэзым ыштыш. Пырэээм кушкын шумө мөнгө, ушкалжым колхозыш мөнгэш пушым. Тэ тидым ышкэат пэш раш шинчэда. Вара ышкэ тунам пырэзан лий. Мыйын шочшэмаат шөр торыкан лийыч. Пырээым кок арньа чоло пукшэн шүшкылам шонэм. Со иктаж кок арньа

шылым кочкам. Чыланат шўшкылыт да мылам ок лий мо, манам.

— Мом ойлаш, тунам чыланат пырэзыштым шўшкыл пытарышт, тыйын да Дэמיד кугызан гына кодо, маныт ватэ-шамыч.

— Мыйат тыгак ыжым шоно мо, шўшкылнэм ыльэ... Тыгэ икана урэм дэнэ ошкылам, Пантлий кугыза ваштарэшэм толэш.

— Шэшкэ, ушкалэт лий мо? Пырэээтым шўшкыл кочки-натат дыр?

— Укэ, эшэ шўшкылын омыл, манам.

— Ала ашнынэт, садак заготовкылан налыт вэт.

— Ончашат күлэш ыльэ да, заготовкыланжат пудэ ок лий вэт. Ончашыжэ ўнар ок шу. Шўшкылынжат ом мошто, көм шўшкылыктэт.

— Шукэртак каласэм ыльэ, шўшкыл пуэм.

— Тугэжэ Пантлий кугыза эрла мий, пожалыстыр шўшкыл пу.

— Ой, ты Пантлий кугыза пэшак чойа вэт—ик ватэ пэлэштыш.

— Кум ий годсэк, тэлэ шуэшат ушкалэм дугыч лийын манэш. Кэнэж шу гын, арньалаң кок кана олаш кудалштэш. Шөрэт, ўэт ужала, манэш.

Мый эрэ ышкэ нэргэнэмак ойлэм да ойлэм. Тыгэ кастэнэ ойлэн-ойлэн пырэзэм йүктэм: йү, эрла жаритлэ-э-на-а. Ырвэ-зэм-шамыч йырэм пөртыт.

— Көм жаритлэна?—йодыт.

— Ышкыжнам,—манам.

Ырвэзэм-шамыч чыланат шорташ тўнгальыч. Изирак эргым Вачи ўшкыжшым шў гыч ондалын шындэнат, шортын оила:

— Ышкыжшым кө шўшкылаш тўнгалэш?

— Пантлий кугыза толын шўшкылэш,—манам

— Огына пурто, капкам вэлэ тўкылэн шындэна,—маныт. Тыгак и ыштэн улыт вэт. Пантлий кугыза эрдэнэ капкам толын тўкалэн-тўкалэн, ырвэ-шамыч капкам почын огыт ул.

— Вара кө кўташ тўнгалэш? Мый пастукым тарлэн ом кэрт вэт,—манам.

— Ышкэ кўташ тўнгална. Тугэ эшэ ончэн луктына дык, чыла колхозлан тудо „ударник“ лийэш.

Тыгэ тудым „ударник“ манаш тўнгальыч. Эрдэн эрак кас

мартэ чэрэд дэнэ күтат. Анушэм мушкыш вүдым, киндэ пур-
тышым нумал пукша. Пырэзышт койын вэлэ атылана. Тыгэ
шыжэ мартэ ончэн куштышт. Шыжым колхоз фэрмышкэ
ужалышым. Оксажат пэш күлэш. Ышкэмын кэмэм чылт пытэн
—у кэмым налаш. Аналан порсын шовычым налын пуэм—
күлэш вэт, ок лий. Ёдыр-шамыч дэнэ пырлыа вүд шаваш, шүк
шудо күраш колхоз пакчашкэ коштэш. Коч кузэ ойло 50
трудодэньым ыштэн налын.

Пырэзэ оксам налын шондыкыш пыштэнам, чонэмлан ала
мо эрэ ласкан ок туч. Иктажэ пурэн налэш гын, шонэм.
Ўшкыжым мош ужалмэм шинчат. Йүдым иктаж-мо йүк шок-
тыш гын, викак пожалтам. Тыгэ ик арныа эртыш. Окса шон-
дыкышто. „Аныклымэ кассыш“ нангайшаш—йужгунам шонал-
тэм,—садак кучышаш манам. Вара адак мөнгэш нал, мөнгэш-
ойэш кошт вэлэ.

Кастэнэ кэнэта колхоз погынымашкэ кычкырат.

Чийэн шогалнам, окса ушэш возэш—мо, ышкэ кайэм,
оксам шондык гыч йомэш гын. Погынымаштэ эрэ тудым вэл
шоно. Шондык гыч оксам почын налым, куш шылтышаш гын,
шонэм? Ушэшэм возо: конга помышко пыштышаш, толмэм
мөнгө налам, адак шондыкыш пыштэм. Кагаз оксам пуч гай
вүдыльымат, шүртыдэн кылдэн, конга помышко шуралтышым.

Погынымаш 12 шагат мартэн шуйныш. Мыйым лачак
аныклымэ кассэ нэргэн йалыштэ умландарэн кошташ сайлышт.
Мөнгө толын малаш пурэн возым. Эрдэнэ пожалтынам, түнө
пэш йүштө. Окна кылмэн пытэн, пөрт чылт йүкшэн. 10
шагатлан комисыдэнэ йалыш кайшаш улам. Кыньэлнам да
Анушым кычкырэм: „Кыньэл үдырэм, вашкэрак комакам олто“.

Ўдырэм пэ-эш чулым. Ты манмэш төрштэн кыньэлын,
чийшат, конгаш олтэн шындыш. Пу пөртыштак, кастэнак йам-
дылэн пыштымэ, Конгаштэ пу лочкэштэш вэлэ. Чонэмлан эрэ
ала мо ышташ уло гай тучэш, пөртыштө мөнгэш-ойэш кош-
тыштам. Ышкылам вэрым ом му. Конга дэкэ мийшым, пу
пэш кукшо шорга вэлэ йүла. Ушэшэм возо... ушэм кайыш,
изиш волэн ыжым шич. Анан ўмбака кычкырал колтышым:

— Мий вашкэ эшэ пум кондо.

Ышкэ кидэм конгаш, пыштымэ вэрышкэм чыкэн колты-
шым. Кагаз падрашэм руалтэн колтышым, шү лийын.—Пызы-
ралым шалана, пуалам—чонэшта, ончэм нимат кодын огыл.

Пөрт гыч пөрт ончык лэктын куржым. Урэмыш куржнэм ыльэ, караул кычыраш. Пөрт ончылан йүштө йуж пуальбат, ушэм пурыш. Мом кычыраш, кө мыйым толэн мо, вэт ышкэмым ышкэ толэнам. Ышкэмым да шочшэм пийалдымым ыштэнам. Пэшак чот кугу ойго да көлан каласэт?.. Кузэ ман ойлэт? Урэмыш лэкташ вожылмащ. Шинчатланак ойлаш тўнгалыт: „мэнам туныктэт, ышкэ оксатым конга помышыш шылтэт“.

Шыпак лийым. Йөра эшэ чыла йүлэн огыл. Ушкыж оксам колхоз гыч чыла налын омыл ыльэ, пэлыжым колхозэш кодэнам ыльэ. Вара ижэ, йүлмө мөнгө мийэн налнам. Кодшо окса дэнэ Аналан шовычым, ырэвэшамычлан, ушкыж күтымыштлан тидым-тудым налэдэн пуэдышым, ышкаланэм тошто кэмэм ачалыктышым. Вуйэм дэнэ ышкэмым пэ-эш вурсэм: уштымо уштымо, шонго карта, моштэн отул гын, тошто кэмэтат пэш йөра.

Поплан ожно сулык касармэ сэмынак, тыланда ватэ-шамыч сулыкэм касаршым, чонэмланат ижэ ласкан тучо. Шонэн ончаш күлэш. Намысшэ могай—йоча үмбака ончалаш вожылам. Изи ырэвэзем-шамыч кэнэж коч ушкыжыштым күтышт-күтышт. Ужалшым, оксам налым. Оксажэ кушто? Пызыральнойм—шаланыш, пуальым чонэштыш.

Рушла гыч кусармэ

Мэмнан йаслыштэ аза-влакым сай ончат.

„Йошкар - Тумэр“ колхоз тўнгал, йочашт ушан кидыштэ (Цибикнур й-с, Й-Ола р-н) кэнэж жаплан йоча йаслым почын. Йаслыштэ чылажэ 26 аза уло. 6 ийаш йоктэ 4-6 тылчэ гыч ийдалукаш йоктэ 2, ийдалук гыч кок ийаш йоктэ 8, кок ийаш гычын кум ийаш йоктэ 12.

Йоча-влакын илышыжым ончэн куанэт, —ынде йочана-влак орланэн, лавыра лонгаштэ, ышкэ сэмынышт шортын кийаш огыт тўнгал. Ава-влакат пашашкэ кайэн йоча вэрч йулаш огыт

лийыт. Жапыштэ нуным пукшат, жапыштэ малтат. Йоча пörтым пэш йандарын ыштэн йамдылэн улына. Кызыт йоча йаслыэ пörтым пэш арун кучат. Пörт пырдыжшэ гын куй полатла вэлэ койэш, ошо, пор ложаш дэнэ чийалтымэ. Йоча ончышовлакат пэш арун коштыт. Эрэ ош халатым чийат. Модыш ситышын уло, йоча-влак öрын огыт кошт.

А.

Смирнова Анан

Йодмыжлан ваш мут.

Сэль. хоз. артэль устав почэш (§1) нужна, ик марда крэсаньык колхозышко шкэ эрык дэн пурат. Садлан вэрчын ик колхоз гыч вэс колхозышко коштшо йэн-влак пэш шагал лийэш.

Йужгынам, о́кымлымаш лиймэ дэн ик колхоз гыч вэс колхозыш колхозник кайа гын, тудо тошто вэрыштэ колхоз правлэньэ дэч иктэшларымэ вольык да йал озанлык тарманлан аклылмаш кагазым налын угыч пурмаш колхоз правлэньэлан пуа. Тидэ аклылмаш кагаз почэш, кок колхоз правлэньэ шкэ коклаштышт тўлымō тўрлымашым ыштат.

Сэль. хоз. артэль устав по-

чэш (§ II) тўлымō тўрлымаш идалык пытымэк шталтэш.

Иктэшлымэ вольыкын да йал озанлыкын аклылмашгыч шэлэдыдымэ ужашыжэ тўлымō тўрлымашкэ ок пуро, тудо тошто колхозыштак кодэш.

Пайэвой капиталжэ вэс колхозыш кайа.

Вийан колхоз пайэвой капиталжым имньэ, вольык, киндэ, йал озанлык тарман дэнат пуэн кэртэш, укэан колхоз—пайэвой капиталыш окса дэн пуа.

Иктышлымэ вольыкым да йал озанлык шарманым ик колхозгыч вэс колхозыш-каймэ годым колхозник пэлэнжэ нангайэн ок кэрт.

А. Королев

Пырля кочмаш колхозлан, совхозлан да МТС-лан кугу пайдам ышта.

Мландэ пашаштэ пырля кочмаш пэш күлэш. Нур пашам ыштымэ годым, паша вий пэш шуко күлэш. Нур пашам ваш-кэрак жапыштэ пытаршашлан, сурт озанлык пашалан, кочкиш йамдылаш шуко пашачым ойырэн кодыман огыл. Посна вуйэш кочмо годым кочкиш йамдылаш сурт йэда ик пашачэ паша гыч күрылтэш. Пырля кочмо годым тугэ огэш лий: түшкан кочыш шолташ 2-3 кочыш шолтышым ойырымо сита, молыжо нур пашашкэ лэктын кэргыт.

Адак пырля кочмашын пэркэжат кугурак. Кочкишым күлэш сэмын, кочмо шот дэн шолташ лийэш. Пырля кочмо годым кочмашын жапшэ иктэ, кочмо дэч вара пашашкат ик жапыштэ кайаш лийэш. Пырля кочмаш паша лэктышым кугэмда, пашам ончыко колташ полша. Пырля кочшо-влаклан кочышым йамдылымэ годым санитарный надзэрын шүдымыжым шукташ куштылго. Сурт йэда кочышым йамдылымэ годым түрлө насэкомый: шына, кармэ, таракан, молыжат кочышышко пурэн кайат, кочышым локтылыт. Пырля кочмо годым түшкалан ыштымэ кухным йандар кучаш нэлэ огэш лий. Кочыш шолтымо подым, күмүж-совыламат мушкын, йандар кучылташ лийэш. Кочмо кочыш локтылалтмэ годым айдэмылан түрлө мүшкыр чэр пижэш, пашажэ күрылтэш.

Мүшкыр чэр дэн шукуракшэ паша жапыштэ кэнэжым чэрланат.

Шурно погымэ годым нурышто паша ыштышэ-влак йа-тыржэ мүшкыр чэр дэн толашат. Мүшкыр чэр лиймын причинжэ удан кочмаштэ. Нурышто пашачэ-влак жапыштыжэ огыт коч, шолтыдымо, лавран вудым йўыт, кушко кочкишым кочкыт. Мүшкыр дэн толашышэ-влак пашам ыштэн огыт кэрт. Тыгэ ынжэ лий манын, колхозын паша планым ыштымэ годым кочмо нэргэнат мондыман огыл. Колхозниқланат ышкэ таза-лыкшэ нэргэн шоналтыдэ огэш лий,—мүшкыр чэр дэч ышкэм күзэ гынат аралыман. Посна вуйын кочмо годым түрлө йэш түрлө сэмын кочышым йамдыла. Шыгыр паша жапыштэ күын шудымо кочышыमत кочкыт. Тугай кочыш пагарым да шолым локтылэш—айдэмэ чэрлана. Тугэ лийдымашын паша жаплан пырля кочмашым организатлаш күлэш.

Нур пашалан йамдылалтмэ годым паша жаплан күлэш кочышымат йамдылыман. Ты пашам ышкэт вуйын ышташ огэш йөрө. Колхозник-влакым, ўдрамаш-влакым погэн, нур паша жапыштэ кочмо нэргэн сайын мутланэн налман. Погынымашын пунчалжэ почэш паша жаплан күлэш кочышым колхоз йамдыла. Айдэмэ ик түрлө кочышым вэлэ огэш коч. Киндым, парэнгым гына кочкын илаш огэш лий; ик шылым (пызым) кочкынат илаш огэш лий. Кочмо кочышышко түрлө продукт пурыжо: 1. Кушкыл продукт: киндэ, түрлө шүраш, парэнгэ, моло пакча кочкыш-влак: 2) вольык продукт: шүжөр, муно, шыл; 3) койа; ушкал үй, нөшмө үй, сөсна койа. Тыгайэ кочыш-влак капкыллан пэш күлэшлык улыт.

Шыл дэн муно олмэш шүжөр шукурак лийжэ. Койам да үйымат шүжөр вашталтэн кэртэш: ик литр шүжөр гыч 50 грам үй лэктэш. Садлан колхоз озалыкыштэ шүжөрлан уш-кал-влакым утларак ашныман. Кочышым, ик түрлө лийдымашын вашталтылаш күлэш: шүжөр гыч түрлө кочышым ышташ лийэш—тувыртышым (туарам), ўмбалым, шопо шүжөрым, (торыкым) молымат. Адак паша жаплан шылым йамдылашлан, колхозлан сөснам да кроликым ашныман.

Кочыш шолтымо пашанат ышкэ сэмынжэ кугу шотшо уло. Кочышым пагар тэмышашлан гына шолтымо огэш йөрө, кочышын тамжэ нэргэнат шоналтыман. Адак шонымо сэмын кочмат капкыллан огэш кэлшэ. Түрлө кочышым жапыштыжэ кочмо вэлэ капкыллан кэлша.

Кукшо кочыш, ончылно ойлымо сэмын, пагарым да шолым локтылэш, куатым изэмда. Пашачылан кэчэш коккана шокшо, вишкыдэ кочышым (шүрым) кочман.

Кочмо пашан тазалыклан күлэшыжым палэн налын, шуко колхоз-влак пырля кочмашым организатлэныт. Пырля кочмо годым тамлэ кочышым шолтэн, пашачэ-влакым жапыштыжэ пукшаш лийэш.

Колхозышто паша жаплан пырля кочмо вэрым нурэш ышташ лийэш.

Йүшаш вүд нэргэнат ондакак шоналтыман. Вүд гыч түрлө чэр пижэш: вүран пушкэдыш, мўшкыр тиф, молат.

Нур пашаам ыштымэ жапыштэ паша гыч күрлмаш колхозланат, колхозникланат энгэкым ышта: колхозын пашачэ вийжэ шагалэмэш, колхозникын паша кэчыжэ йомэш. Пырля коч-

маштэ кочышын йандарлыкшым аралаш куштылго; йандар кочышым кочшо пашачэ огэш чэрланэ. Пырля кочыш утларак шэр тэмышан лийэш, капкылышкат сайрак шына.

Пырля кочмо годым илымэ пёртым арун кучаш йён уло. Посна кочмо годым кочыш шолташ да киндэ күйыкташ сурт йэда куго комакам ыштат. Илымэ пёртын кугу комака йыма-лан 10—15% кумдыкшо кодэш: кугу комакаш олтымо годым, кочышым йамдылымэ годым, адак комакан йырэшыжэ таза-лыкым локтылшо лавра, шүк, пурак погына. Посна кочмо го-дым кочышышко түрлө продуктым пуртэн мошташ огэш лий. У кочыш-влакым—сойам да кукурузым—шукыжо йамдылэн огыт мошто. Пырля кочмо годым кочыш йамдылаш мошты-шо йэнгым шогалташ лийэш. Шолтэн моштышо йэнг кочышым түрлө сэмын йамдыла, тамдымэ кочышымат тамлым ыштэн мошта. Пырля кочмо вэрыштэ кочышыш наука шүдымө сэ-мын күлэш настам—бэлокым, углеводым да койам шот дэн пурташ лийэш.

Пырля кочмаш тошто илыш сэмын пытараш полша, кол-хоз ўдрамашым у корнышко луктэш. Тошто илыш сэм, ко-чыш йамдылымэ, кухньо пашам шэмэр ўдрамаш ўмбаке пыш-тэн ыльэ: ўдрамаш кухньо пашаштэ аңыргэн илыш. Пырля кочмо годым ўдрамашын кухньошто кул лийын илымыжэ пыта, ўдрамаш В. И. Ленин шөдымө сэмын, колхозышто, элыштэ илыш пашам виктараш тунэмэш.

Отв. редактор Сидорина
Журн. лукшо Л. ВАСИЛЬЭВ.

ЧЧВ. № 42